

ЛІТЕРАТУРА

1. Архів УСБУ ЛО. Спр. 37933.
2. ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 59 (1953). Спр. 6. Т. 4.
3. Літопис Української Повстанської Армії. Т. 30. Степан Хрін (Степан Стебелський); Крізь сміх заліза: спогади [ред. Петро Потічний]. Торонто: Видавництво «Літопис УПА», 2000. 552 с.
4. Перегінець В. Слідами лемківської сотні. Історико-краєзнавча розповідь про сотню Хріна (Степана Стебелського). Калуш, 2008. 88 с.
5. Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949: Довідник перший. Нью-Йорк: Пролог, 1994. С. 123–124.
6. Хрін С. Зимом в бункрі. Авгсбург: До зброї, 1950.
7. Хрін С. Крізь сміх заліза. Авгсбург: До зброї, 1952.

Лілія ПАСІЧНЯК

(Івано-Франківськ, Україна)

ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ ФОЛЬКЛОРИЗМ У НАРОДНО-ВИКОНАВСЬКІЙ АНСАМБЛЕВІЙ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Комплексний аналіз інструментального фольклоризму досліджуваного регіону полягає, насамперед, в осмисленні цього поняття, з'ясуванні причин його появи та розвитку у народно-інструментальній ансамблевій традиції українських Карпат з урахуванням соціально-історичних та культурних змін ХХ – початку ХХІ століть.

Фольклоризм як науковий термін був запропонований французьким фольклористом Полем Себійо (1843–1918), який з 1882 р. очолював журнал «Народні традиції» (за назвою однойменного товариства) [2, 9]. Причиною звернення наприкінці ХІХ століття багатьох вчених до вивчення усної традиції та її трансформації в авторських текстах стала потреба у збереженні та усвідомленні своєї національної культурної самобутності. Досліджуючи народно-виконавську ансамблеву традицію українських Карпат, знаходимо ознаки інструментального фольклоризму як необхідної умови її існування у сучасному суспільстві.

На жанровому рівні спостерігаємо виконання ансамблями «троїстих музик» (весільних капел, «музик») різноманітних танців під час обрядів календарно-землеробського циклу та сімейних (весільних) обрядів, що є результатом тривалої еволюції як самого танцю, так і народно-музичного мислення. Останнє розуміємо як інтегроване поняття, яке виникло у результаті розвитку інструментального виконавства, процесів удосконалення автохтонних музичних інструментів у представленій традиції та появи нових, унаслідок іншомпроникнення сусідніх культур – польської, словацької, угорської, румунської, молдавської.

На рівні використання у традиційному індивідуально-інструментальному музикуванні досліджуваного регіону таких інструментів як сопілка, трембіта, дримба (музично-фольклористична класифікація, закладена К. Квіткою [1]) змінюється їх появою у різноманітних однорідних та неоднорідних ансамблях (народний аматорський ансамбль сопілкарів (с. Лісний Хлібичин Коломийського р-ну, кер. Іван П'ятничук), ансамбль дримбарів (с. Річка Косівського р-ну, кер. Михайло Мартишук), ансамбль трембітарів (сmt Верховина, кер. Роман Кумлик). Музичні інструменти у сучасному сольному та ансамблевому виконавстві регіону можна класифікувати наступним чином: сольо-ансамблеві (скрипка, сопілка та її різновиди (фрілка, сопілка-денцівка, флюяра, дуда, телінка), трембіта, ріг, дримба); ансамблеві (цимбали, баян, акордеон, кларнет, труба, саксофон, бубон з тарілкою) [6].

На рівні етимології ключових термінів ансамблевої народно-інструментальної традиції слово «музіка» має декілька значень: ансамбль «троїстих музик»; капела; один з учасників сільського ансамблю; виконавець на скрипці (струнний смичковий інструмент, який на думку науковців став першопричиною появи цього ансамблю в українській традиції) у складі ансамблю «троїстих музик». Отже, визначення етимології цього слова дає нам розуміння про його широке використання у середовищі народних музикантів. Таку ж традицію у дослідженні походження терміну та його використання у народно-виконавській традиції спостерігаємо у сусідній культурі молдаван. Одним з давніх молдавських інструментів, який отримав широке розповсюдження серед народних музикантів є леута – струнний щипковий інструмент з родини лютневих. Популярність цього інструмента підтверджується його поширенням серед народних музикантів, яких стали називати леутарами. Таким чином, утворилася взаємовідповідність в українській традиції понять «музіка» – скрипаль, а в молдавській «леута» – леутар (народний музикант). Об'єднуючим фактором для обох понять є їхнє побутування і широке використання у народно-інструментальній виконавській традиції упродовж декількох століть. Адже, як зазначають дослідники молдавського музичного фольклору, молдавські весільні оркестри (тарафи) в народі отримали назву «музика».

На репертуарному рівні яскравим прикладом інструментального фольклоризму є чотири частини збірника «Моя Гуцулія» Петра Терпелюка [8; 9; 10; 11]. Ознайомившись із нотним матеріалом, ми переконуємося у твердженні англо-американського історика мистецтва Нормана Брайсона про те, що «історія мистецтва може зберегти свою значущість лише в тому випадку, якщо пов'яже свою практику із семіотикою (функціонування твору як знакової системи)» [7, 14, 16]. 12 листопада 2022 року будемо вшановувати 10-ту річницю пам'яті дня смерті цього унікального скрипаля-віртуоза, диригента, композитора, виконавця народної музики, зокрема гуцульської. Залишились фондові записи на Всесоюзній фірмі «Мелодія», обласному та Національному радіо, компакт-диски концертних виступів його як соліста у супроводі оркестрів народних інструментів, спогади колег, книги, наукові статті про

його життєвий шлях і напрями творчої діяльності [3], згадані авторські збірники митця «Моя Гуцулія», збірник його інструментальних творів «Моя Гуцулія. Твори для скрипки. Частина п'ята (2015 р.) під упорядкуванням Наталії та Любомира Никорак [12]. У вступному слові автори-упорядники наголошують на важливій характеристиці сучасного стану інструментально-го музичного фольклору гуцулів на території Івано-Франківської області, підкреслюючи, що саме «Петро Терпелюк став фундатором нового соціокультурного явища – професіоналізація автентичного скрипкового виконавства на Прикарпатті» [12, 3].

Ще у 70-х роках ХХ століття у працях науковців, зокрема Г.С. Чайковського, який аналізує праці дослідників молдавської народної музики, були висловлені негативні думки з приводу подібних видань: «...з'являються і такі збірники, де музичний фольклор представлений в «обробленому» вигляді (укладачі І. Бурдін, С. Бузила, Д. Блажин). Пісенні і танцювальні мелодії у таких виданнях у більшості випадків спотворені... Нажаль, подібні псевдонародні твори легко підхоплюються самодіяльними, а інколи і професійними виконавцями» [4, 66].

Всупереч цій думці, у рецензії на збірку творів «Моя гуцулія» П. Терпелюка доктор мистецтвознавства Олександр Козаренко зауважив, що «поєднання в особі Петра Терпелюка носія фольклорної інструментальної традиції і професійного виконавця-скрипаля (випускника Львівської консерваторії) дало в результаті унікальний феномен т. зв. «інструментального фольклоризму», що на противагу добре відомому «композиторському фольклоризму» потребує ще свого додаткового осмислення» [11, 5].

Відбувається руйнування естетичних засад етнічного мистецтва. Парадоксальність і абсурд виявляється у «вмілому» використанні народних традицій під гаслом «Мистецтво належить народу» на провідних сценах держави. Реципієнт творчості (публіка) переноситься із живого традиційного сільського середовища, зокрема традиції мисливсько-пастушого господарства, календарних та сімейно-побутових обрядових дійств, де відбувається безпосереднє спілкування з виконавцями, у концертні зали народних домів, філармоній, театрів, центральних сцен держави, фестивалів та конкурсних майданчиків. Водночас, саме ця стратегія виявила такі самобутні особистості як Петро Терпелюк, Сергій Орел, Роман Кумлик, Дмитро Біланюк, які у свою чергу стали носіями гуцульської традиції, її репрезентантами в Україні та за кордоном.

ЛІТЕРАТУРА

1. Квитка К. К изучению украинской народной инструментальной музыки. *Избранные труды: В 2-х т.* / Сост. и коммент. В.Л. Гошовского. Москва: Сов. композитор, 1973. Т. 2. С. 251–276.
2. Кюїзенсь Ж. Етнологія Франції / Переклад: Л. Вахніна, М. Венгренівська. Київ: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2007. 113 с.

3. Маєстро Петро Терпелюк / Упоряд.: О.М. Ровенко. Коломия: Видавництво «Вік», 2015. 152 с.
4. Музыкальная культура Молдавской ССР: Сборник / Ред.-сост. Е.С. Клетинич. Москва: Музыка, 1978. 287 с.
5. Никорак Н. Збірники музичних творів «Моя Гуцулія» Петра Терпелюка: навчально-методичний аспект. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 270–275.
6. Пасічник Л. Музичні інструменти сучасних гуцульських ансамблів. *Український народний музичний інструментарій: історія, теорія і методи дослідження: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції: до 40-річчя колекції українських народних музичних інструментів Музею театрального, музичного і кіномистецтва України*. Київ: ДАКККіМ, 2009. С. 158–161.
7. Станкевич М. Теорія рами: Вибрані праці з історії і теорії мистецтва. Львів: ТзОВ «ВФ «Афіша», 2015. 168 с.
8. Терпелюк П. Моя Гуцулія: Весільні латкання. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. Ч. 4. 88 с.
9. Терпелюк П. Моя Гуцулія: Гуцулково-коломийкові мелодії для скрипки в супроводі фортепіано. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. Ч. 3. 76 с.
10. Терпелюк П. Моя Гуцулія. Гуцульські мелодії для голосу в супроводі фортепіано. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. Ч. 2. 108 с.
11. Терпелюк П. Моя Гуцулія. Твори для скрипки в супроводі фортепіано. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. Ч. 1. 100 с.
12. Терпелюк П. Моя Гуцулія. Твори для скрипки [Ноти] / [упоряд. та вступ. ст.: Н. Никорак, Л. Никорак]. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. Ч. V. 120 с.

Олег ПЕТРЕЧКО, Орест ГРИЦИНА
(Дрогобич Україна)

НУМА ДЕНІ ФЮСТЕЛЬ ДЕ КУЛАНЖ ПРО КУЛЬТ МЕРТВИХ У ДОБУ АНТИЧНОСТІ

Французький вчений Нума Дені Фюстель де Куланж (1830–1889) зробив значний внесок у дослідження проблем античної релігії. Найбільш відома його праця «Античне місто» (*La Cité antique*) [1] була опублікована у 1864 році і багато її положень не втратили наукової цінності до сьогодні. Зокрема, це стосується і його підходів щодо культу мертвих, без розуміння якого важко відтворити генезу формування релігійних вірувань у античну добу. Висловлені у монографії думки автор аргументовано доводить посиланнями не лише на твори античних авторів, але і на тексти «Законів Ману», «Веди» *etc.* Серед іншого, цікаві думки автор висловив щодо культу мертвих. Спершу вчений розглядає уявлення давніх греків та римлян про душу та смерть. Зокрема, він говорить про те, що у греко-італійців ніколи не було віри у